

Marek Jodkowski

BEZŁAWKI VERSUS ŚWIĘTA LIPKA, CZYLI RZECZ O BUDOWIE WIEJSKIEGO DOMU DLA KONFIRMANTÓW NA POGRANICZU HISTORYCZNEJ WARMII W XIX WIEKU

Słowa kluczowe:

Bezławki, dom dla konfirmantów, Kościół ewangelicki na Mazurach, Niemcy w XIX wieku, relacje interkonfesyjne, Święta Lipka, Związek Gustawa Adolfa

Schlüsselwörter:

Bäslack (Bezławki), Konfirmantenhaus, Evangelische Kirche in Masuren, Deutschland im 19. Jahrhundert, interkonfessionelle Beziehungen, Heilige Linde (Święta Lipka), Gustav-Adolf-Verein

Keywords:

Bezławki, house for the confirmed, the Evangelical Church in Masuria, Germany in the 19th century, inter-confessional relationships, Święta Lipka, Gustavus Adolphus Union

Wstęp

W powiecie kętrzyńskim sporym zainteresowaniem pasjonatów przeszłości cieszą się Bezławki, będące wsią o bogatych tradycjach sięgających średniowiecza. W drugiej połowie XIX wieku zysały one szczególne znaczenie z uwagi na problematykę interkonfesyjną. Ich mieszkańcy byli członkami Kościoła ewangelickiego (unijnego), jednakże na terenie tejże parafii leżała Święta Lipka, postrzegana jako bastion katolicyzmu. Bezławki traktowano zatem jako placówkę graniczną. Powyższe uwarunkowania sprawiły, że inicjatywa założenia w tej miejscowości domu dla konfirmantów, w którym zapewniano biednym i osieroconym dzieciom opiekę oraz edukację w czasie przygotowania do konfirmacji, spotkała się z szerokim rozgłosem, a także poparciem środowisk protestanckich¹. Rolę tej instytucji najpełniej

¹ Por. Evangelisches Zentralarchiv (Berlin) (dalej: EZA) 7/19146, konsystorz królewiecki do Ewangelickiej Naczelnej Rady Kościelnej, 31 VII 1855, k. 34; G. Jasiński, *Kościół ewangelicki na Mazurach w XIX wieku (1817–1914)*, Olsztyn 2003, s. 96; G. Jasiński, *Słownik duchownych ewangelickich na Mazurach w XIX wieku (1817–1914)*, Dąbrówno 2015, s. 101.

oddają słowa zamieszczone we wstępie do sprawozdania z jej działalności, które opublikowano w 1878 r.: „Ten dom był, jest i pozostanie koniecznością jako widoczny posterunek dla zachowania ewangelickiej wiary oraz bastion wobec naporu katolicyzmu na ewangelickie wspólnoty Prus Wschodnich!”².

W historiografii polskiej niewiele miejsca poświęcono dziejom domu dla konfirmantów w Bezlawkach. Wspominał o nim Grzegorz Jasiński³. Przeprowadzona przez niego refleksja naukowa nie wyczerpuje jednak informacji na temat genezy i erygowania tej placówki edukacyjno-wychowawczej. Żeby je uzupełnić, warto przeanalizować wydane drukiem sprawozdania z jej działalności oraz materiały archiwalne na jej temat, zgromadzone w Evangelisches Zentralarchiv (Berlin).

Święta Lipka w opinii ks. Otto Hartmanna Czygana

Środowiska protestanckie wyrażały najczęściej niepocholebne opinie na temat działalności misyjnej duchowieństwa katolickiego w Świętej Lipce. Już w 1855 r. konsystorz królewiecki informował z dezaprobatą, że ta wieś należy do licznie odwiedzanych miejsc pielgrzymkowych⁴. Stąd też, zdaniem protestantów, rozprzeźrzeniał się katolicyzm na ewangelickie obszary Prus Wschodnich – we wcześniejszych epokach z miernym skutkiem, natomiast w XIX wieku – z dużym sukcesem. Tej ekspansji sprzyjało szczególnie zawieranie małżeństw mieszanych oraz sprzedaż nieruchomości ziemskich osobom obcej konfesji. Jak zapisano w ewangelickim sprawozdaniu z działalności domu dla konfirmantów w Bezlawkach z 1878 r., przez dłuższy czas nie zwracano uwagi na znaczenie Świętej Lipki. W latach pięćdziesiątych XIX wieku okazało się jednak, że mieszkający poza obszarem historycznej Warmii katolicy, poza migrantami, wywodzili się z rodzin ewangelickich⁵. Winą za konwersję wyznaniową obarczono księży pracujących w tym szczególnym ośrodku duszpasterskim, którzy wydawali się nad wyraz „żwawi”, co zapewne należało interpretować jako ich stopień zaangażowania w sprawy duszpasterskie⁶. Posądza-

² „Dieses Haus war, ist und bleibt eine Nothwendigkeit als ein sichtbarer Wachtposten für die Erhaltung des evangelischen Glaubens und eine Schutzwehr gegen das Eindringen des Katholicismus in die evangelischen Gemeinden Ostpreußen!"; zob. *Dritter Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des Evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack*, Rastenburg 1878, s. 3.

³ Zob. szczególnie G. Jasiński, *Kościół ewangelicki na Mazurach w XIX wieku (1817–1914)*, s. 101; G. Jasiński, *Ewangelickie zakłady opiekuńcze na Mazurach w drugiej połowie XIX wieku*, Gdański Rocznik Ewangelicki 7(2013), s. 128; G. Jasiński, *Słownik duchownych ewangelickich na Mazurach w XIX wieku (1817–1914)*, ss. 101–102.

⁴ EZA 7/19146, konsystorz królewiecki do Ewangelickiej Naczelnej Rady Kościelnej, 31 VII 1855, k. 34.

⁵ *Dritter Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des Evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack*, s. 3–4; por. EZA 200/1/1889, Voigt do [centralnego komitetu Związku Gustawa Adolfa w Lipsku], 17 IV 1856; oddział powiatowy Związku Gustawa Adolfa w Kętrzynie do Towarzystwa Kobiet, 13 II 1857.

⁶ EZA 7/19146, konsystorz królewiecki do Ewangelickiej Naczelnej Rady Kościelnej, 31 VII 1855, k. 34.

no ich przy tym o uprawianie prozelityzmu „w rozszerzonym wymiarze”⁷. Jak z przekąsem zauważano, działalność tę umożliwiały materialne gwarancje tej parafii. Należała ono bowiem, dzięki swoim zasobom finansowym, infrastrukturze budowlanej oraz gospodarce rolnej, do najbogatszych w prowincji pruskiej⁸.

Szczególnie interesujący opis rzekomego prozelityzmu uprawianego w Świętej Lipce wyszedł spod pióra ewangelickiego adiunkta w Bezlawkach ks. Otto Hartmanna Czygana. Wyjaśniał on, że ofiarami tego procederu padały zazwyczaj biedne dzieci ewangelickie, które nie osiągnęły zgodnej z przepisami dojrzałości bądź odpowiedniego wieku, żeby przystąpić do konfirmacji. Niejednokrotnie ich rodzice żyli w skrajnej nędzy. Cytowany adiunkt informował, że katolicy księża przygarbiali takie dzieci, bez względu na ich wiek i umiejętności. Podczas Wielkiego Postu, przez sześć tygodni przygotowywali je do przyjęcia sakramentów, zapewniając nieodpłatnie dach nad głową oraz pożywienie, a nawet odzież. Następnie dopuszczano je do Pierwszej Komunii Świętej na Wielkanoc. Po niej oddawano te dzieci do godnych zaufania, katolickich rodzin, gdzie zajmowały się obrządkiem bydła. Ks. Czygan zwracał uwagę na szeroką skalę oddziaływania opisywanego prozelityzmu. Jego zdaniem, obejmował on nie tylko pozbawionych sumienia, ewangelickich rodziców, którzy odciągali swoje dzieci od edukacji szkolnej, wiedząc, że ich potomstwo ze względu na brak przygotowania nie przystąpi do konfirmacji. Wymierzono go również w rodziny żyjące w ubóstwie, które wykorzystywały każdą okazję, aby w najkrótszym czasie i w najtańszy sposób zapewnić opiekę swoim synom i córkom, nawet w odległych miejscach. Niestety, konkludował ks. Czygan, ulegało temu bardzo dużo biednych, ewangelickich rodzin, które mieszkały w parafiach położonych w pobliżu Świętej Lipki. Niektóre z nich kierowały się wyłącznie przeświadczeniem, że Kościół katolicki chętnie przyjmie ich potomstwo, zapewniając mu wsparcie. Jak dodawał cytowany adiunkt, w rzeczywistości kryło się za tym dążenie do rezygnacji z duchowego (geistige) kształcenia dzieci. Oczywiście wyrażano w ten sposób obawę, że zostaną one pozbawione ewangelickiej formacji religijnej⁹.

Ks. Czygan odnotował, że tego rodzaju postępowanie świętolipskich duszpasterzy wobec ewangelickich dzieci nie było czymś nowym. Trwało bowiem od wielu lat. Przy tym nie informowano konsystorza królewieckiego o tej sprawie, za co ponosili odpowiedzialność duchowni, z parafii których pochodzili ci wycho-

⁷ EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 36.

⁸ EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 36.

⁹ EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 36–36v; por. *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, w: *Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen*, Bd. 4, Königsberg 1863, s. 99; *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, Rastenburg 1865, s. 3.

wankowie. Ks. Czygan zaznaczył, że nie zahamowano dotychczas tego procederu, mimo niższej pozycji Kościoła katolickiego względem ewangelickiego, którą ujęto w konstytucji oraz licznych rozporządzeń ograniczających prozelityzm. Niewątpliwie sprzyjała tej praktyce pogłębiająca się bieda niższych klas społecznych, a także rozpowszechniona wieść o skuteczności tego ośrodka duszpasterskiego¹⁰.

Zdaniem ks. Czygana, w 1855 r. do sakramentów świętych w Świętej Lipce dopuszczono około 30 dzieci z rodzin ewangelickich. Podkreślił on, że największa ich liczba pochodziła nie z powiatu kętrzyńskiego, ale mrągowskiego, a zwłaszcza z parafii: Szestno, Szymonka, Sorkwity i Nakomiady. Łącznie z parafiami Mrągowo i Bezląwki odnotowano 18 takich osób, czyli średnio po trzy na daną placówkę duszpasterską. Pozostałe dzieci skierowano do Świętej Lipki z odległych parafii powiatu giżyckiego, gierdawskiego czy też węgorzewskiego¹¹. Ks. Czygan odniósł się także do swojego doświadczenia pracy w Bezląwkach. Wprawdzie w 1854 r. żadne dziecko ewangelickie nie przyjęło wiary katolickiej, jednak dwoje zgłoszono do Świętej Lipki. Uczestniczyło one nawet w tamtejszej katechezie. Cytowanemu adiunktowi udało się jednak skłonić ich rodziców, aby podjęli decyzję dotyczącą powrotu swojego potomstwa do rodzinnego domu. Odbyło się to kosztem rezygnacji parafii w Bezląwkach ze ściągania zaległych zobowiązań finansowych ciążyących na tych rodzicach. Zagwarantowano im także wsparcie przy zakupie odzieży oraz książek, zarówno dla wspomnianych powyżej dzieci, jak również dla ich pięciorga rodzeństwa¹².

W 1855 r. do Pierwszej Komunii Świętej w Świętej Lipce przystąpiło troje ewangelików z parafii w Bezląwkach. Ks. Czygan tłumaczył się, że po pierwsze umknęło to jego uwadze, a po drugie, nie dysponował wystarczającymi funduszami, aby przeprowadzić darmowe lekcje dla konfirmantów. Dzieci te wywodziły się z rodzin mieszanych wyznaniowo, jednakże ich ojcowie byli protestantami. Jedno z nich od dawna należało do parafii w Bezląwkach, drugie – przeprowadziło się trzy lata wcześniej z katolickich Legin, natomiast trzecie – urodziło się w miejscowej parafii. Troje innych dzieci, i to nie z rodzin mieszanych wyznaniowo, które przebywały już osiem dni w Świętej Lipce, a także sześcioro kolejnych zagrożonych apostazją, wspomniany adiunkt odwiódł od Kościoła katolickiego. Osiągnął to dzięki upomnieniu rodziców oraz zagwarantowaniu im wsparcia materialnego¹³.

¹⁰ EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 36v–37.

¹¹ EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 37–37v.

¹² EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 37v–38.

¹³ EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 38–38v.

Należy zaznaczyć, że obawiano się nasilenia zjawiska konwersji na katolicyzm. Krążyły nawet pogłoski, że w 1856 r. sakramenty święte w Świętej Lipce miało przyjąć aż 75 dzieci protestanckich¹⁴.

Geneza budowy domu dla konfirmantów

W 1855 r. ks. Czygan wyszedł z inicjatywą przeciwstawiającą się rzekomemu prozelityzmowi uprawianemu w Świętej Lipce. Zaproponował on utworzenie w Bezlawkach domu dla konfirmantów, gdzie wszystkie dzieci z biednych rodzin ewangelickich znalazłyby wikt i opierunek w trakcie przygotowania do konfirmacji¹⁵. Nie wspominał jednak o sierotach. Warto nadmienić, że działalność domów dla konfirmantów znano przede wszystkim z obszarów nadreńskich, gdzie z powodzeniem wypełniały swoją funkcję. Podobny ośrodek w Prusach Wschodnich, na pograniczu obszarów zdominowanych przez katolików, mógł zyskać dodatkowo znaczenie ideologiczne¹⁶.

Ostatecznie zakupiono nieruchomość ziemską o powierzchni czterech morgów urodzajnych gruntów, z wolnostojącym, niewielkim domem, położonym niedaleko szkoły i kościoła. Jego przekazanie nastąpiło 1 października 1856 r.¹⁷ Budynek ten z trudem adaptowano do godziwych warunków. Mógł pomieścić 8–10 dzieci¹⁸, chociaż wcześniej zakładano, że zamieszka w nim 12 uczniów. Otwarto go 1 listopada tego roku, przyjmując ośmioro wychowanków. Jak się później okazało, opisywany dom od początku był przepełniony. Pierwszą zimę spędziło w nim bowiem aż 21 osób. Większość z nich dysponowała ograniczoną wiedzą wyniesioną ze szkoły, a niektórzy w ogóle jej nie posiadali. Konsystorz królewiecki zgodził się w drodze wyjątku, żeby konfirmacji udzielano w Bezlawkach dwukrotnie w ciągu roku. Spodziewano się zatem, że rocznie przystąpi do niej 24 wychowanków tego domu¹⁹. Placówkę tę prowadził prosty, ale godny zaufania człowiek, o nazwisku

¹⁴ EZA 200/1/1889, Voigt do [centralnego komitetu Związku Gustawa Adolfa w Lipsku], 17 IV 1856; Aufruf zur Gründung eines Confirmandenhauses in Bäslack; oddział powiatowy Związku Gustawa Adolfa w Kętrzynie do Towarzystwa Kobiet, 13 II 1857; *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, s. 4; *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, s. 99.

¹⁵ EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 38v–39.

¹⁶ Por. *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, s. 99.

¹⁷ *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, ss. 4–5.

¹⁸ *Ibidem*, s. 7.

¹⁹ EZA 200/1/1889, Voigt do [centralnego komitetu Związku Gustawa Adolfa w Lipsku], 17 IV 1856; *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, s. 99, 101, 104; *Bericht über die General-Versammlung des preuß. Hauptvereins in Marienburg*, w: *Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen*, Bd. 4, Königsberg 1863, s. 128; por. EZA 200/1/1889, Aufruf zur Gründung eines Confirmandenhauses in Bäslack; G. Jasiński, *Kościół ewangelicki na Mazurach w XIX wieku (1817–1914)*, s. 101.

Schwarz, będący dzwonnikiem w tej wsi. Władał zarówno językiem niemieckim, jak i polskim. Zamieszkał on w tym budynku wraz ze swoją żoną. Oprócz parafialnego nauczyciela, lekcje dla wspomnianych wychowanków prowadził również ks. Czygan²⁰.

Ze względu na stan techniczny domu dla konfirmandów, a także jego niewystarczającą powierzchnię, już po kilku miesiącach jego funkcjonowania zgłaszano konieczność budowy nowego obiektu. Jego kosztorys opiewał na przynajmniej 1700 talarów. Zakładano przy tym, że wydatki związane z tą inwestycją zostaną ograniczone do minimum. Planowano budowę domu o konstrukcji ryglowej²¹, co wydawało się najtańszym rozwiązaniem. Prace nadzorował jeden z okolicznych właścicieli ziemskich, Thiel z Wangut, który zresztą należał do kętrzyńskiego oddziału Związku Gustawa Adolfa. Organizował on wsparcie na rzecz budowy obiektu ze strony innych właścicieli ziemskich. Niestety, pod koniec lata 1857 r. wybuchła epidemia cholery, która zahamowała inwestycję. Narzekano, że przerzedziła ona szeregi rzemieślników budowlanych. Warto nadmienić, że zapadł na nią również gospodarz domu dla konfirmandów oraz dwóch podopiecznych, którzy z czasem odzyskali zdrowie²².

W październiku 1857 r. prace przy budowie nowego domu dla konfirmandów były na ukończeniu. Ze względu na napiętą sytuację polityczną oraz panoszącą się zarazę odłożono uroczystość jego poświęcenia. Przeprowadzono wówczas do niego młodzież z rozpadającego się, starego domu, w którym niekorzystne warunki odbijały się na jej zdrowiu. Zakończenie budowy oraz funkcjonowanie domu zawdzięczano licznym dobroczyńcom, którzy indywidualnie bądź poprzez organizacje ewangeliczne ofiarowali tej instytucji pomoc materialną. Wśród nich warto wymienić księżną pruską Augustę, a także drugi oddział berlińskiego Towarzystwa Kobiet (Frauenverein), który od początku troszczył się o zaopatrzenie wychowanków tego domu w bieliznę, ubrania i pościel²³.

W pierwszym półroczu 1858 r. ostatecznie zakończono opisywaną budowę. Jak odnotowano, obiekt ten wyróżniał się szlachetną prostotą. Był murowany, z cegieł, z dachem pokrytym dachówką. Na jego osi znajdowały się drzwi wejściowe. Nad nimi umieszczono prosty, żeliwny krzyż. Po jego prawej stronie wyryto na płycie kamiennej połączaną inskrypcję: „kommt her zu mir, Alle, die ihr mühselig und

²⁰ EZA 200/1/1889, oddział powiatowy Związku Gustawa Adolfa w Kętrzynie do Towarzystwa Kobiet, 13 II 1857; *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, s. 5; *Dritter Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des Evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack*, s. 9.

²¹ *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, s. 7.

²² *Ibidem*, s. 10.

²³ *Ibidem*, ss. 10–11.

beladen seid” („Przyjdźcie do mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście”). Z lewej strony ozdobiono budynek inskrypcją: „die Liebe bessert” („miłość udoskonala”). Po prawej stronie od wejścia do tego domu znajdowało się mieszkanie dla gospodarza budynku (bądź nauczyciela), które zawierało pokój mieszkalny oraz spiżarnię. W lewym skrzydle domu umiejscowiono sypialnie wychowanków, z przodu – chłopców, natomiast z tyłu – dziewczynek. Przestrzeń pomiędzy skrzydłami zajmowała sień, schody i kuchnia. Schody prowadziły do dwóch przestronnych pokoi na piętrze, które usytuowano po obu stronach szczytowych budynku. Jeden z pokoi służył jako magazyn darów otrzymanych od Towarzystwa Kobiet, drugi natomiast – jako sala lekcyjna. Pomiędzy domem a drogą wiejską posadziono ogród owocowo-warzywny. Po usunięciu rusztowań placówkę tę odwiedził prezydent Ewangelickiej Naczelnej Rady Kościelnej Rudolf von Uechtritz, który wyraził zadowolenie z jej usytuowania i wyposażenia²⁴.

Poświęcenie kamienia węgielnego

Poświęcenie kamienia węgielnego pod budowę nowego domu dla konfirman-
tów należało do jednego z ważniejszych wydarzeń w dziejach ewangelickiej parafii
w Bezławkach. Ze względu na jego podniosłość, warto je przybliżyć. Uroczystość
ta odbyła się w niedzielę, 19 kwietnia 1857 r. Uczestniczyły w niej władze kościelne
prowincji. Konsystorz królewiecki reprezentował jego radca Georg Bernhard Weiß.
Nie zabrakło także prezesa Naczelnego Związku Ewangelickiej Fundacji Gustawa
Adolfa dla Prowincji Prusy ks. Carla Ferdinanda Voigdta. Przybyli również rajcy,
najprawdopodobniej z Kętrzyna, którzy wcześniej wyrazili zgodę, aby przekazać
pochodzące z lasów miejskich drewno, niezbędne do budowy tego obiektu. Odno-
towano ponadto obecność landrata powiatu, a także superintendenta miejscowej
diecezji Carla Augusta Thala. Z zaproszenia skorzystali również sympatycy Towa-
rzystwa Gustawa Adolfa, członkowie parafii oraz duchowieństwo z sąsiednich pla-
cówek duszpasterskich. Bezławki przystrojono odświętnie na ten dzień. W uroczy-
stym pochodzie wprowadzono 21 konfirman-
tów do kościoła. Śpiewano wówczas
pieśń „Allein Gott in der Höh sei Ehr!”. Tego dnia świątynia nie mogła pomieścić
licznie przybyłych wiernych. Po śpiewie zgromadzonej wspólnoty, rozpoczęła się
liturgia konfirmacji. W okolicznościowym kazaniu ks. Czygan odniósł się do wer-
setu biblijnego: „To jest dzień, który dał nam Pan. Weselmy się w nim i radujmy”.
Następnie przeprowadzono egzamin ze zdobytej przez konfirman-
tów wiedzy na temat głównych prawd wiary i historii biblijnych, w językach niemieckim oraz pol-

²⁴ Ibidem, ss. 12–14.

skim. W kolejnej części uroczystości udzielono im błogosławieństwa, po którym sprawowano Wieczerną Pańską. Dla upamiętnienia tego wydarzenia każdy z konfirmantów otrzymał od przedstawiciela głównego oddziału Związku Gustawa Adolfa w prowincji pruskiej śpiewnik, zaś od radcy konsystorialnego, występującego zresztą w imieniu królewieckiego Towarzystwa Biblijnego (Bibelgesellschaft), – egzemplarz Nowego Testamentu. Pamiątki te ozdobiono cytatem z Pisma św. oraz imieniem ich nowo konfirmowanego właściciela²⁵.

Po skończonych uroczystościach kościelnych uformował się pochód. Otwierała go młodzież szkolna z Bezlówek oraz mistrz murarski, któremu powierzono prace budowlane. Przy dźwiękach dzwonów udano się następnie na miejsce budowy. W tym czasie śpiewano pieśń pt. „Lobe den Herrn, den mächtigen König der Ehren” („Głoś imię Pana, Króla wszechmocy i chwały”). W przemówieniu ks. Carl Ferdinand Voigt porównał miłość Kościoła ewangelickiego z miłością matczyną. Następnie miejscowy nauczyciel przeczytał treść dokumentu, który miał zostać położony pod kamieniem węgielnym z myślą o przyszłych pokoleniach. Zgodnie ze zwyczajem zamknięto go uroczystym uderzeniem młota. Potem odmówiono modlitwę i odśpiewano pieśń. Ks. Voigt podchodząc do kamienia węgielnego, zadał retoryczne pytanie, kto zrealizuje tę poświęconą budowę? W odpowiedzi złożył darowiznę, którą z różnych stron Prus ofiarowano za jego pośrednictwem. Wypowiadał przy tym poruszające słowa. Wspomniał najpierw o pewnej biednej, chorej wdowie z Barczewa, której nie interesowała własna nędza, ale duchowe potrzeby dzieci w Bezlówkach. Wpłaciła na ten cel pieniądze, które uzbierały jej trzy córki z myślą o zapewnieniu lepszej opieki nad matką²⁶.

Poświęcenie nowego domu dla konfirmantów

Latem 1858 r. zaplanowano w powiecie kętrzyńskim generalną wizytację parafii. Przy tej okazji zorganizowano również uroczystość poświęcenia nowego domu dla konfirmantów, która odbyła się 26 czerwca. Oddelegowano na nią członka ewangelickich władz kościelnych prowincji - radcę konsystorialnego Georga Bernharda Weißa oraz przedstawiciela Naczelnego Związku Ewangelickiej Fundacji Gustawa Adolfa dla Prowincji Prusy – proboszcza Franza Karla Gregora z Królewca. Zgromadziło się tego dnia również liczne duchowieństwo. Świątynię udekorowano zielenią. Obchody kościelne rozpoczęto o godz. 9.00. Uroczystość zaintonowano pieśnią „Halleleuja, Lob, Preis und Ehr”, będącą dziękczynieniem i chwałą oddaną wspólnocie para-

²⁵ Ibidem, ss. 7–9; *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, ss. 103–104.

²⁶ *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, ss. 9–10; *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, ss. 104–105.

fialnej. Liturgii przewodniczył ks. Czygan. W poruszających słowach superintendent Carl August Thal z diecezji kętrzyńskiej wezwał zebranych do wdzięczności Bogu za dotychczas okazaną wierność oraz za napawające nadzieją obietnice dalszej pomocy. Po tym nabożeństwie, pod przewodnictwem uczniów, ze śpiewem na ustach, udano się do nowego domu dla konfirmantów. Właściciel ziemski Werner z Muławek, w imieniu swojego teścia Thiela z Wangut, zresztą właściciela majątku rycerskiego, który nadzorował opisywaną budowę, ofiarował klucze do tego budynku dyrektorowi gimnazjum Friedrichowi Gustawowi Techowowi, pełniącemu funkcję przedstawiciela kętrzyńskiego oddziału Związku Gustawa Adolfa. Ten zaś wręczył je ks. proboszczowi Gregorowi, który poinformował zgromadzonych, że patronat nad tym domem roztoczył następca tronu pruskiego książę Wilhelm. Od tego dnia opisywana instytucja nosiła nazwę: „Dom dla konfirmantów fundacji Fryderyka Wilhelma w Bezławkach” („Friedrich-Wilhelmstiftung des Confirmandenhauses zu Bäslack”). Następnie ks. Gregor przekazał klucze radcy konsystorskiemu Weißowi. Ten dokonał właściwego aktu poświęcenia domu, a następnie odniósł się w swoim przemówieniu do błogosławieństwa, które spoczęło na tym budynku. Poruszające słowa skierował w języku polskim do uczestników tej uroczystości ks. Gregor. Z kolei ks. Czygan we wzruszającej przemowie kładł na sercu zgromadzonych uczniów obowiązek dziękczynienia i miłości. Intonując pieśń „Nun danket Alle Gott”, wprowadził ich do wnętrza domu²⁷.

Finansowanie inwestycji budowlanej

W celu zdobycia funduszy na zakup domu dla konfirmantów ks. Czygan zwrócił się za pośrednictwem kętrzyńskiego oddziału Związku Gustawa Adolfa do komitetu głównego tej organizacji w prowincji pruskiej z prośbą o zapomogę. W 1854 r. duchowny ten wybrał się nawet na zgromadzenie generalne tej organizacji do Królewca, aby zabiegać o wsparcie wspomnianej inicjatywy, niestety bezskutecznie. Rok później jeden z kętrzyńskich delegatów, biorących udział w zgromadzeniu generalnym tego związku, daremnie upominał się o materialną pomoc. Większość delegatów nie podzieliła opinii, że postulowany zakup należy do spraw pilnych. Wychodzili z założenia, że dotyczy on wyłącznie parafii w Bezławkach, ewentualnie powiatu kętrzyńskiego. Uważali przy tym, że środki finansowe na ten cel mogłaby przekazać Ewangelicka Naczelna Rada Kościelna bądź prywatni dobroczyńcy. Jeden z członków zarządu obiecał wówczas pośrednictwo w uzyskaniu funduszy z berlińskiego Towarzystwa Kobiet, które otrzymano nieco później. Dzię-

²⁷ Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen, ss. 12–13; Das Confirmandenhaus in Bäslack, w: Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 4, Königsberg 1863, ss. 166–168.

ki nim opłacano pobyt biednych dzieci u lepiej sytuowanych rodzin na obszarze parafii w Beżławkach²⁸.

W kwietniu 1856 r. zarząd kętrzyńskiego oddziału Związku Gustawa Adolfa informował, że komitet główny tej organizacji w prowincji pruskiej podarował 400 talarów na pozyskanie budynku dla konfirmantów w Beżławkach. Na jego wyposażenie brakowało jeszcze 200 talarów²⁹. Należy podkreślić, że w dwóch pierwszych latach swojej działalności ośrodek ten otrzymał zapomogę Związku Gustawa Adolfa o wartości 2316 talarów, w tym z komitetów lokalnych prowincji pruskiej – 950 talarów³⁰.

Ks. Carl Ferdinand Voigt informował w czasie poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę opisywanego domu, że inicjatywę tę wspomogły m.in. zarząd centralny Związku Gustawa Adolfa w Lipsku (60 talarów), oddział w Bernburgu (10 talarów), oddział z Gothy (30 talarów), Towarzystwo Kobiet z Drezna (50 talarów), z Guben (15 talarów) oraz radca handlowy Borsig z Berlina (100 talarów). W ramach koncertu zorganizowanego w Berlinie przeznaczono na powyższy cel 150 talarów³¹. W sumie za pośrednictwem ks. Voigta przekazano na realizację tej inwestycji 632 talary i 20 srebrnych groszy³². Ponadto Ewangelicka Naczelna Rada Kościelna wyraziła zgodę na przeprowadzenie kolekty na ten cel w kościołach rejencji gabińskiej i królewieckiej³³.

Po rozpoczęciu budowy okazało się, że zgromadzone środki finansowe umożliwią wzniesienie domu nie o konstrukcji ryglowej, ale murowanego, z cegły. Przez to wzrosły wydatki związane z jego ostatecznym kosztorysem. Początkowo ich wartość wynosiła 1700 talarów, jednak podwyższono ją do 2329 talarów 14 srebrnych groszy i 8 fenigów. Oczywiście budynek zyskał na stabilności i trwałości³⁴.

Struktury organizacyjne oraz działalność domu dla konfirmantów

Po wybudowaniu nowego domu dla konfirmantów należało ustanowić jego kierownika. Właściwym kandydatem wydawał się ks. Czygan, który zresztą był już gospodarzem i nauczycielem. Nie chciał on jednak dłużej dublować swoich obowiązków. Planowano zatem zaoferować tę posadę innemu nauczycielowi, któremu

²⁸ EZA 7/19146, Bericht des Pfarradjunkten Czygan in Baeslack über den Übertritt armer evangelischen Kinder zum Katholizismus, und Bitte um Abhilfe gemäss Verfügung vom 20. Juni c., 30 VI 1855, (odpis), k. 39–39v.

²⁹ *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, s. 99; *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, s. 4.

³⁰ K. Benrath, *Geschichte des Gustav-Adolf-Vereins in Ostpreußen*, Aufl. 2, Königsberg 1900, s. 78.

³¹ *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, s. 10. Szczegółowy program koncertu berlińskiego opublikowano w: *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, s. 106.

³² *Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg*, s. 105; por. *Bericht über die General-Versammlung des preuß. Hauptvereins in Marienburg*, s. 128.

³³ *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, s. 7.

³⁴ *Ibidem*, s. 14.

jednak należało zapewnić odpowiednie uposażenie. Mizerny dochód o wartości 100 talarów rocznie gwarantował komitet główny Związku Gustawa Adolfa w prowincji pruskiej. Bezpośrednio po poświęceniu domu postulowano podwyższenie tej kwoty do 120 talarów, niestety bezskutecznie. Właściwym rozwiązaniem tego problemu wydawało się zatem pozyskanie nieruchomości ziemskiej, której uprawa przynosiłaby dochody nowo zatrudnionemu nauczycielowi³⁵.

Z myślą o kupnie gruntów na rzecz „Domu dla konfirmantów fundacji Fryderyka Wilhelma w Bezlawkach” postanowiono uzyskać dla tej instytucji osobowość prawną. 29 maja 1859 r. przedłożono władzom państwowym jej statuty do zatwierdzenia. Ich aprobatę otrzymano 16 czerwca tego roku. Ustanowiono w nich m.in. administrację tego domu, którą powierzono zarządowi komitetu głównego Związku Gustawa Adolfa w prowincji pruskiej. W trakcie zjazdu prowincjonalnego tej organizacji składano sprawozdania z działalności tej placówki edukacyjno-wychowawczej. Instytucja ta stała się prawnie częścią powyższego związku³⁶. Zakup nieruchomości ziemskich, stanowiących własność domu dla konfirmantów, umożliwiły poszczególne komitety Związku Gustawa Adolfa, w tym m.in. komitet centralny w Lipsku. Poza tym Ewangelicka Naczelna Rada Kościelna zezwoliła na przeprowadzenie kolekty na powyższy cel w kościołach na obszarze rejencji gąbińskiej i królewieckiej. Ponadto udzieliła administracji opisywanego domu bezprocentowej pożyczki o wartości 1900 talarów. Znacząco wspomogły tę inwestycję również oba oddziały berlińskiego Towarzystwa Kobiet, itd.³⁷ Ostatecznie na Wielkanoc 1860 r. zakupiono tę nieruchomość o wartości 8000 talarów. Posiadała 3 włóki chełmińskie gruntów, wraz z lasem i torfowiskiem. Jej sprzedawcą okazał się katolik. Nieruchomością tą miał dysponować nauczyciel, który prowadziłby dom dla konfirmantów. Wychowankowie zaś pomagali mu w lżejszych pracach na polu³⁸.

Na Wielkanoc 1861 r. nowo zakupioną nieruchomość ziemską objął w dzierżawę nauczyciel pomocniczy Thal za 260 talarów rocznie. Zobowiązał się przy tym zapewnić pożywienie dla uczniów (o wartości 1½ srebrnego grosza na dzień za osobę). Przekazano mu do dyspozycji również mieszkanie służbowe znajdujące się w domu dla konfirmantów. Posiadał prawo do darmowego deputatu drewna opałowego, ogrodu oraz pola uprawnego (nienależącego zapewne do nowo zakupionej nieruchomości gruntowej), a także rocznej pensji o wartości 100 talarów³⁹.

³⁵ Ibidem, s. 15; *Das Confirmandenhaus in Bäslack*, s. 167; *Die Jahresversammlung des Hauptvereins zu Elbing am 29. und 30. Juni 1858*, w: *Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen*, Bd. 4, Königsberg 1863, s. 185.

³⁶ *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, ss. 15–16.

³⁷ Ibidem, ss. 16–17. Ewangelicka Naczelna Rada Kościelna zwołała zarząd domu dla konfirmantów ze splaty zaległych 700 talarów; zob. ibidem, s. 22.

³⁸ Ibidem, ss. 18–19.

³⁹ Ibidem, s. 19.

Z czasem okazało się, że powierzchnia budynku była zbyt mała, aby sprostać potrzebom sierot i biednych dzieci. Żadna z dostępnych sypialni nie mieściła więcej niż 12–15 łóżek. Nie dysponowano nawet izolatką dla chorych. Na dodatek nie przeprowadzono systemowej separacji chłopców od dziewczynek, która odpowiadałaby ówczesnym normom wychowania. W związku z tym zaplanowano, że chłopcy będą spędzali wieczory oraz noce wraz z nauczycielem pomocniczym w pokoju mieszczącym się w zagrodzie rolnej. W ten sposób jednak obarczono by Thala dodatkowymi obowiązkami. Warto nadmienić, że jesienią 1862 r. tenże nauczyciel zabiegał o zdjęcie z niego obowiązku gospodarowania nad dzierżawionymi przez niego gruntami rolnymi. Praca ta za bardzo angażowała jego siły, a ponadto nie przynosiła zysku, który mu wcześniej obiecywano. Umowę dzierżawy rozwiązano wiosną 1863 r.⁴⁰ Wówczas znaleziono sumiennego rolnika, który od 1 kwietnia tego roku przejął gospodarowanie nad tą nieruchomością na sześć lat. Przez pierwsze trzy lata miał płacić za dzierżawę 285 talarów rocznie, natomiast przez kolejne – 315 talarów. Lasu i torfowiska nie ujęto w umowie⁴¹.

Niezbędną rozbudowę domu dla konfirmantów przeprowadzono od zachodniego szczytu, gdzie znajdowały się pomieszczenia użytkowane przez nauczyciela. Wygospodarowano w tej części przestrzenną sypialnię dla dziewcząt, stanowiącą jednocześnie pokój mieszkalny. Równocześnie powiększono znajdującą się nad nim salę lekcyjną. Wcześniejszy pokój dziewcząt w lewym skrzydle użytkowali chłopcy. W razie potrzeby mógł służyć za izolatkę. W ten sposób oddzielono sypialnie chłopców od dziewcząt⁴². Warto nadmienić, że wiosną 1877 r. piwnice domu dla konfirmantów zostały zalane. Woda utrzymywała się w nich przez dłuższy czas⁴³. W 1889 r. powzięto plany rozbudowy niewielkiej jadalni⁴⁴, które zrealizowano rok później⁴⁵.

Po rezygnacji nauczyciela pomocniczego z pełnienia swojej funkcji, prowadzeniem domu dla konfirmantów zajęło się ponownie małżeństwo Schwarzów. Wspomniany nauczyciel opuścił tę placówkę, aby kształcić się dalej. Niestety, na jego miejsce nie znaleziono odpowiedniego kandydata. W związku z tym postanowiono, że wychowankowie tego ośrodka będą uczestniczyli w zajęciach miejscowej szkoły wiejskiej. Lekcje przygotowujące do konfirmacji miał prowadzić w domu dla konfirmantów drugi nauczyciel z Bezlawek. To rozwiązanie okazało się jednak

⁴⁰ Ibidem, ss. 20–21.

⁴¹ Ibidem, s. 21.

⁴² Ibidem, ss. 21–22.

⁴³ *Jahresbericht des Vereins pro 1876/77*, w: *Der Gustav-Adolf-Bote für die Provinz Preußen*, Bd. 6, H. 4, Königsberg 1878, s. 261.

⁴⁴ *Berichte der Zweigvereine*, w: *Der Gustav-Adolf-Bote für die Provinz Preußen*, Bd. 8, H. 4, Königsberg 1889, s. 226.

⁴⁵ *Bericht des Confirmandenhauses Bäslack pro 1. Juni 1889/90*, w: *Der Gustav-Adolf-Bote für die Provinz Preußen*, Bd. 8, H. 6, Königsberg 1890, ss. 461–462.

nietrwale. Trudności pojawiły się w związku ze wzrastającą liczbą uczniów w tej wiejskiej placówce edukacyjnej⁴⁶. Po kilku latach, ze względu na podeszły wiek oraz stan zdrowia, małżeństwo Schwarzów postanowiło zrezygnować z opieki nad opisywanym domem. 15 kwietnia 1872 r. zatrudniono jako nauczyciela i gospodarza tej placówki dotychczasowego opiekuna ubogich o nazwisku Haase z Kwidzyna oraz jego żonę, która wcześniej była diakonisą. Wraz z ich przyjściem poprawiły się warunki oraz dyscyplina domu⁴⁷. Wychowankowie rzekomo darzyli nowych opiekunów sporym zaufaniem. Zwracali się zresztą do nich jak do swoich rodziców⁴⁸. Małżeństwo Haase dbało, aby konfirmanci zdobywali praktyczne umiejętności w czasie pobytu w Bezląwkach. Uczyli się oni gotować, prac, szyć, robić na drutach, karmić krowy i świnie oraz pracować w ogrodzie⁴⁹.

W ciągu niespełna dziewięciu lat początkowej działalności domu dla konfirmantów w Bezląwkach przyjęto 217 dzieci (129 chłopców i 88 dziewczynek). Do konfirmacji dopuszczono natomiast 205 dzieci (121 chłopców i 84 dziewczynki). Należy wspomnieć, że w połowie lat sześćdziesiątych XIX wieku wydatki tego ośrodka wynosiły 500–600 talarów rocznie⁵⁰. Z czasem liczba jego wychowanków płci męskiej dwukrotnie przewyższała liczbę dziewczynek. Powszechnie uważano bowiem, że w wieku 12–14 lat były one bardziej użyteczne w gospodarstwie domowym niż chłopcy. Z tego względu krewni bądź znajomi przygarniali chętniej osierocone dziecko płci żeńskiej⁵¹.

Nie wszystkich wychowanków przebywających w domu dla konfirmantów dopuszczano do konfirmacji. Do 1878 r. rodziny zabrały z tego ośrodka dwóch chłopców i trzy dziewczynki, ponieważ, ich zdaniem, przygotowanie do konfirmacji trwało zbyt długo. Przypuszczano jednak, że dzieci te odzyskawszy zdrowie i siły, wydawały się rodzinom bardziej użyteczne. Trzech chłopców i cztery dziewczynki wyrzucono z tego domu z powodu niestosowania się do reguł w nim panujących. Uciekło z niego trzech chłopców i cztery dziewczynki. Od dzieciństwa osoby te były przyzwyczajone do włóczęgostwa i nie akceptowały porządku domowego, czystości, zajęć, nadzoru oraz lekcji. Odnotowano jedynie dwa przypadki śmiertelne wśród wychowanków. W 1858 r. z powodu choroby wyniszczającej

⁴⁶ *Dritter Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des Evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack*, s. 9.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 10.

⁴⁸ *Berichte der Zweigvereine*, s. 225.

⁴⁹ *Dritter Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des Evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack*, s. 11; *Jahresbericht des Vereins pro 1876/77*, s. 260; *Berichte der Zweigvereine*, s. 225; zob. również *Bericht des Confirmandenhauses Bäslack pro 1. Juni 1889/90*, s. 461.

⁵⁰ *Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen*, ss. 22–23; zob. również C. F. Voigt, *Jahresbericht über die Verwaltung des Hauptvereins-Vorstandes pro Juni 1857/58*, w: *Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen*, Bd. 4, Königsberg 1863, s. 214.

⁵¹ *Dritter Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des Evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack*, s. 11; *Jahresbericht des Vereins pro 1876/77*, s. 259.

zmarła dziewczynka, natomiast w 1865 r. z powodu skrofulozy – chłopiec. Ogółem od erygowania domu do 1 maja 1878 r. przyjęto 376 wychowanków, z czego 20 nie przystąpiło do konfirmacji⁵².

Zakończenie

W sprawozdaniu z działalności domu dla konfirmantów w Bezlawkach z 1878 r. odnotowano, że od czasu jego erygowania nie był znany ani jeden przypadek przystąpienia ewangelickiego dziecka z tych okolic do Kościoła katolickiego⁵³. Wypełniał on zatem swoją podstawową funkcję, która stała się przyczyną jego utworzenia. Przede wszystkim jednak ośrodek ten zapisał się złotymi zgłoskami w prowadzonej przez siebie działalności charytatywnej. Zapewniał bowiem ubogim dzieciom godziwe warunki życia w czasie przygotowania do konfirmacji. Powstała, a także dalszą egzystencję tej instytucji wspomagały organizacje ewangelickie z całych Niemiec, a zwłaszcza Związek Gustawa Adolfa. Dom dla konfirmantów w Bezlawkach kontynuował swoją działalność również w XX wieku, aż do czasu drugiej wojny światowej⁵⁴.

Marek Jodkowski, *Bäslack (Bezlawki) versus Heilige Linde (Święta Lipka). Über den Bau des Landhauses für Konfirmanden an der Grenze des historischen Ermlands im 19. Jahrhundert*

Zusammenfassung

Bereits 1855 initiierte der Pfarrer Otto Hartmann Czygan den Bau des Konfirmandenhauses in Bäslack. Seiner Auffassung nach sollte ein solches Zentrum das Gleichgewicht zum Proselytismus von katholischen Priestern in Heiliger Linde sichern. Sie nahmen die Kinder aus armen evangelischen Familien auf, die sie dann auf die Erste Kommunion vorbereiteten. Ein kleines Haus in Bäslack wurde für Konfirmanden am 1. Oktober 1856 gekauft, einen Monat später wurde es zur Verfügung gestellt. Am Anfang wohnten hier acht Pflegekinder, die hier in der Vorbereitungszeit auf die Konfirmation kostenlos unterhalten wurden. Kurz darauf wurde beschlossen, ein neues Haus zu bauen. Am 19. April 1857 sollte der Grundstein geweiht werden. Im Oktober desselben Jahres gingen die Bauarbeiten zu Ende. Die Einweihung des Hauses fand am 26. Juni statt. Diese Investition unterstützten die evangelischen Organisationen, insbesondere der Gustav-Adolf-Verein, der die Tätigkeit des Hauses mitfinanzierte. Unter den Betreuern waren u.a. die Eheleute Schwarz, der Lehrer Thal und die Familie Haase. Diese Anstalt funktionierte bis zum zweiten Weltkrieg.

Übersetzt von Alina Kuzborska

⁵² *Dritter Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des Evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack*, ss. 14–15.

⁵³ Por. *ibidem*, s. 5.

⁵⁴ Por. G. Jasiński, *Słownik duchownych ewangelickich na Mazurach w XIX wieku (1817–1914)*, ss. 101–102.

Marek Jodkowski, *Bezławki versus Święta Lipka, concerning the building of a rural house for the confirmed on the border of historical Warmia in the 19th century*

Summary

In 1855 Fr. Otto Hartmann Dobgan took the initiative of establishing a house for the confirmed in Bezławki. In his view, such a centre would counterbalance the proselytism of the Catholic priests in Święta Lipka. They took the children from poor Evangelical families who were then preparing for their First Holy Communion. A small house in Bezławki, intended for the confirmed, was purchased on 1 October, 1856. It was designated for use a month later. At first, eight pupils lived there free of charge while preparing for their confirmation. A decision was quickly made to build a new facility. The dedication of the foundational stone was scheduled for 19 April, 1857. In October of that year the work was completed. The consecration of the building took place on 26 June, 1858. This investment was supported by evangelical organizations, especially the Gustavus Adolphus Union, who co-funded the activities of the house. Its caretakers included the Schwarz family, the teacher of Thal and Haases. The centre survived until World War II

Translated by *Aleksander Pluskowski*

Ks. dr Marek Jodkowski
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ksmarek@wp.pl

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Źródła archiwalne:

Evangelisches Zentralarchiv (Berlin) 7/19146.
Evangelisches Zentralarchiv (Berlin) 200/1/1889.

Źródła drukowane:

- Bericht des Confirmandenhauses Bäslack pro 1. Juni 1889/90, w: Der Gustav-Adolf-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 8, H. 6, Königsberg 1890, ss. 461–462.
- Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack in Ostpreußen, Rastenburg 1865.
- Bericht über die General-Versammlung des preuß. Hauptvereins in Marienburg, w: Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 4, Königsberg 1863, ss. 113–134.
- Berichte der Zweigvereine, w: Der Gustav-Adolf-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 8, H. 4, Königsberg 1889, ss. 223–241.
- Die Confirmanden-Anstalt zu Bäslack bei Rastenburg, w: Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 4, Königsberg 1863, ss. 99–103.
- Das Confirmandenhaus in Bäslack, w: Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 4, Königsberg 1863, ss. 166–168.
- Die Jahresversammlung des Hauptvereins zu Elbing am 29. und 30. Juni 1858, w: Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 4, Königsberg 1863, ss. 169–199.
- Dritter Bericht über die Friedrich-Wilhelms-Stiftung des Evangelischen Confirmandenhauses zu Bäslack, Rastenburg 1878.
- Jahresbericht des Vereins pro 1876/77, w: Der Gustav-Adolf-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 6, H. 4, Königsberg 1878, ss. 242–261.
- Jahresbericht über die Verwaltung des Hauptvereins-Vorstandes pro Juni 1857/58, w: Der Gustav-Adolfs-Bote für die Provinz Preußen, Bd. 4, Königsberg 1863, ss. 200–223.

Opracowania:

Benrath Karl

1900 *Geschichte des Gustav-Adolf-Vereins in Ostpreußen*, Aufl. 2, Königsberg.

Jasiński Grzegorz

2003 *Kościół ewangelicki na Mazurach w XIX wieku (1817–1914)*, Olsztyn.

2013 *Ewangelickie zakłady opiekuńcze na Mazurach w drugiej połowie XIX wieku*, Gdański Rocznik Ewangelicki, nr 7, ss. 114–139.

2015 *Słownik duchownych ewangelickich na Mazurach w XIX wieku (1817–1914)*, Dąbrówno.

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO